

PRIMJENA GRAFOSKOPA I GRAFOFOLIJA U NASTAVI VJERONAUKE

Zijad OKANOVIĆ

U novije vrijeme se uveliko raširio metod učenja pomoću audio-vizualnih sredstava. Razvojem tehnike, savremena obrazovna tehnologija je našla svoje mjesto u nastavnoj praksi jer otvara znatne mogućnosti da se postignu bolji rezultati. Korištenjem savremene nastavne tehnologije postiže se veći stepen racionalizacije i bolji rezultati u nastavi. Ona ima ulogu posrednika između gradiva, učenika i nastavnika. Pomoću nje lakše organiziramo, kontroliramo i pratimo rad učenika. Na taj način, nastavnik ne samo da poboljšava kvalitet nastave, već i racionalizira svoj rad, uspostavlja brži i jednostavniji kontakt sa učenicima, povećava sposobnost pamćenja učenika aktivirajući sva njegova čula, a smanjuje faktor zaboravljanja.

Svaki pokušaj unošenja novih elemenata u nastavni proces znači želju za efikasnijim ostvarivanjem odgojno-obrazovnih zadataka i uspješnijim razvijanjem psihofizičkih sposobnosti učenika.

Grafoskop i grafofolije u nastavi

Grafoskop je vizualno nastavno pomagalo na kome se pri dnevnoj svjetlosti projektiraju tekstovi, crteži, fotografije, sheme, modeli i druge vizualne poruke i informacije urađene na transparentnoj foliji.

Namjena grafoskopa je bila da zamijeni školsku tablu, da se njegovom upotrebom eliminiraju nedostaci koji se ispoljavaju pisanjem

teksta na školskoj tabli (zaklanjanje teksta pri pisanju visoko uzdignutom rukom, okretanje leđa slušaocima, što znači i otežavanje direktnog kontakta i komunikacije).

Grafoskop je konstruiran 1941. godine za potrebe američke vojske.

Tehnička jednostavnost u rukovanju i velike mogućnosti korištenja u nastavi su jedan od razloga što je grafoskop brže od svih drugih nastavnih pomagala i uređaja prihvaćen u našim školama. Grafoskop se danas primjenjuje u kombinaciji sa drugim tehničkim i elektronskim uređajima i pomagalima. Za korištenje grafoskopa su potrebne još i grafofolije, tj. transparentne folije. Danas je u upotrebi nekoliko različitih vrsta, ovisno o namjeni.

Za pisanje i crtanje na transparentnoj foliji, koriste se specijalni flomasteri u više boja. Mogu se koristiti i obični flomasteri, s tim što nisu postojani tekst ili crtež na foliji ukoliko je korišten obični flomaster. Može se brisati vodom ili otrati rukom, dok se tekst napisan specijalnim flomasterom briše acetonom.

Folije se mogu štampati laserskim štampačima na termofolijama (u boji ili crno-bijelo) i mogu se kopirati na kopirnim aparatima na termofolijama (u boji ili crno-bijelo)

Pomoću grafoskopa se najčešće projektiraju kraći tekstovi, skice, sheme, grafikoni, crteži, mape. On je vrlo pogodan da se učenicima izdvojeno prikažu neki bitni detalji bez kojih se ne može shvatiti cjelina. Nastavnik komentira sadržaj folije, traži od učenika da postavljaju

pitanja i daju objašnjenja, a za to vrijeme se odgovarajući prilog projektira na platnu.

Prednost grafoskopa je i u tome što se folije mogu mijenjati u ritmu koji odgovara trenutnim potrebama nastave. Za učenike je važno to što im nastavnik pokazuje dio po dio sadržaja, tako da oni postepeno ulaze u srž problematike koja se obrađuje.

Grafoskop se najčešće koristi za obradu dijela nastavne jedinice, a rjeđe i cijele nastavne jedinice.

Grafoskop se može primijeniti u svakodnevnom oblikovanju nastavnog sata, i to kod svih tipova:

- obrade novog gradiva,
- utvrđivanja,
- obnavljanja,
- provjeravanja stepena usvojenosti nastavnog gradiva,
- sistematizacije nastavnog gradiva, kao i u svim fazama nastavnog sata:
  - u uvodnom dijelu – za isticanje cilja,
  - glavnom dijelu – primjeni obrađenog gradiva,
  - završnom dijelu sata – za ponavljanje nastavnog gradiva ili davanja domaće zadaće, i kod svih nastavnih oblika:
    - frontalnom,
    - individualnom,
    - grupnom,
    - radu u parovima,
- kao i na kvizovima i takmičenjima.

Prednosti grafoskopa pred drugim projekcionim i multimedijalnim uređajima

- Njime je lahko rukovati i lahko ga je prenositi iz učionice u učionicu,
- veoma uspješno zamjenjuje nastavnikovo pisanje i crtanje na tabli, a time se postiže ušteda u vremenu,
- slika na grafofoliji je okrenuta prema nastavniku, pa on na njoj može lahko pokazivati i tumačiti njen sadržaj,
- moguće je direktno crtati ili dodavati na već nacrtanom crtežu, demonstriranje grafofolije se može vršiti više puta, mogu se postavljati pitanja dok projekcija traje,
- nastavna jedinica se može uraditi po

dijelovima ili kao cjelina, čime se postiže kreativnost u radu,

- grafofolije urađene trajnim flomasterima ili štampama na štampaču i kopirnom aparatu mogu se koristiti više puta, trajne su,
- omogućuje brže provjeravanje stepena usvojenosti nastavnog gradiva,
- doprinosi dinamiziranju nastave, podstiče učenike da aktivno sudjeluju u nastavnom procesu, angažira ih, prije svega vizualno, a i misaono.

Manjkavosti grafoskopa

Njegove osnovne mahane su:

- ne prikazuje pokretnu sliku,
- sveden je samo na vizualnu komponentu,
- ne daje sliku takvog kvaliteta kakvu daju suvremeni projektori i računari.

Ali, s obzirom da svaka škola posjeduje nekoliko grafoskopa, kod nas je još uvijek veoma važno nastavno pomagalo u izvođenju nastavnog procesa.

Ilustrativno-demonstrativna metoda

Uspješna realizacija procesa nastave islamske vjeronauke, između ostaloga, povezana je s primjenom nastavnih metoda. Jedna od najzastupljenijih je ilustrativno-demonstrativna. Korištenjem ove metode, obogaćuje se čulno iskustvo učenika i zadovoljava pažnja, kao jedan od bazičnih didaktičkih principa u nastavi vjeronauke. Osmišljeno prikazivanje različitih sadržaja iz islamske vjeronauke izaziva interes učenika za posmatranjem i sama nastava postaje zanimljivija. Metoda demonstracije se zasniva na posrednom gotovom materijalu, kao što su fotografije (džamije, Kaba, dijelovi hadždža...), modeli, filmovi ("Pod zastavom Muhammeda, a.s."), televizijske emisije (različitim povodima: ramazan, Bajram, Hidžretska nova godina...), video-kasete (namaz, hadždž), grafofolije (gotove ili pripremljene individualno).

Projekcija grafoskopom se ubraja u transparentnu zbog upotrebe grafofolija koje svojim sadržajem, zapravo, predstavljaju nastavno sredstvo. Kao što je već rečeno, osmišljeno

prikazivanje različitih sadržaja na grafofolijama izaziva interes učenika za posmatranjem, a i sama nastava postaje zanimljiva.

Izrada i vrste grafofolija i njena primjena u nastavi vjeronauke

Grafofolije, prema načinu pripremanja i načinu upotrebe, mogu biti raznovrsne. Najčešće se koriste:

- tekstualne grafofolije,
- slikovno-tekstualne grafofolije,
- višeslojne grafofolije.

Na tekstualnoj grafofoliji se nalaze kratki zapisi iz nastavne jedinice. Prikazivanjem tekstualnog zapisa ili dijelova tekstualnog zapisa, učenicima je omogućeno da jasno i brzo zapišu ono što nastavnik tog momenta objašnjava, a nastavnik ne gubi vizualni kontakt sa učenicima, niti im okreće leđa.

Ako je grafofolija podijeljena na nekoliko dijelova, u tom slučaju će nastavnik pokriti listom papira onaj dio grafofolije koji nije aktualan, tako da učenici pred sobom imaju samo ono što nastavnik tog momenta objašnjava i ne odvrća im pažnju ono što će se kasnije obrađivati na istom nastavnom satu.

Na tekstualnoj grafofoliji se mogu naći i pitanja za ponavljanje i utvrđivanje gradiva

Slikovno-tekstualne grafofolije:

Slike na grafofolijama mogu biti raznovrsne. Slikama se mogu prikazati npr. uvjeti za namaz. Razne boje teksta mogu istaći neke dijelove. Npr. crvenom bojom su označeni dijelovi namaza a plavom ili nekom drugom - objašnjenja.

Prije stupanja u namaz treba izvršiti šest uvjeta (šarta), a to su:

<p>Da bude čisto tijelo, odijelo i mjesto gdje će se klanjati</p>	
	<p>Abdest uzeti (po potrebi se okupati ili u nedostatku vode tejemmum uzeti)</p>
<p>Biti propisno obučen</p>	
	<p>Na vrijeme klanjati</p>
<p>Okrenuti se prema Kibli</p>	
	<p>Odlučiti namaz klanjati-nijjet učiniti</p>

Višeslojne grafofolije:

To su grafofolije koje preklapamo jednu preko druge radi postupnog sistematiziranja gradiva. Na prvu foliju se crta ili piše jedan dio slike ili teksta. U nastavku sata stavlja se preko druga grafofolija. Svaki list višeslojne grafofolije mora imati određeni smisao u cjelini. Nepotrebno je izrađivati više od 3-4 lista jer je tada projekcija nepregledna i tamna.

Kombinacija slike i teksta:

Grafofolija sa slikom se prvo postavi a tekst sa drugom grafofolijom se stavlja preko slike tako da imamo i sliku i tekst. U tekstu su naznačena slova drugom bojom na kojima je teštid ili dugi vokal npr. : SUBHĀNE RABBIJE-L-'AZĪM

Primjer: Glavni dijelovi namaza

GLAVNI DIJELOVI NAMAZA	
	
	
	

Iftitahi tekbir
Početni tekbir
 ALLAHU EKBER

Kijam
Mirno stajanje u namazu
Kiraet
Učenje Kur'ana u namazu

Ruku'
Naklon u namazu
 SUBHĀNE RABBIJE-L-
 'AZĪM
 3X

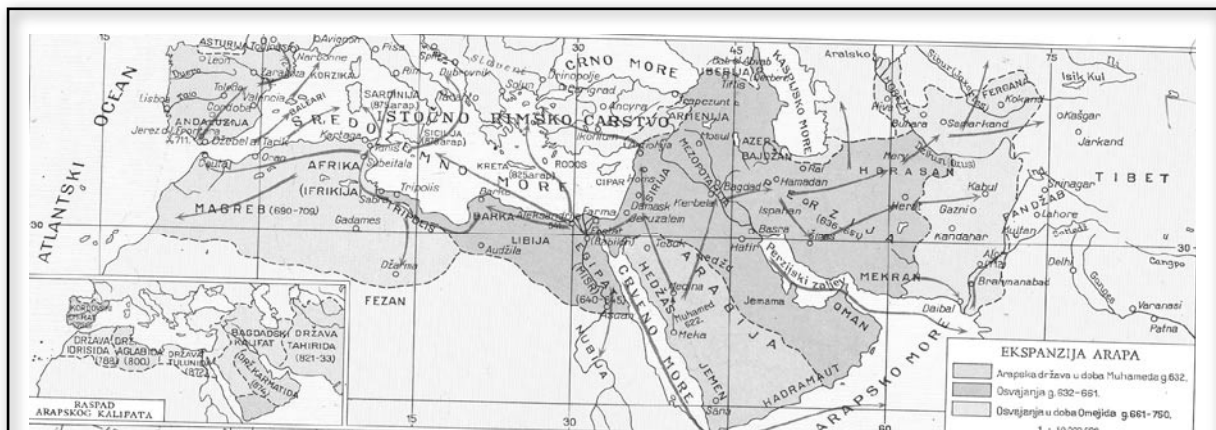
Ove dvije grafofolije su razdvojene i nezavisne jedna od druge. Prvo se stavlja slika, a zatim tekst preko slike ili obratno u zavisnosti šta se želi u određenom momentu aktualizirati, slika ili tekst.

Ovdje su dvije grafofolije preklapljene jedna preko druge i daju kompletnu sliku pojedinih dijelova namaza sa objašnjenjem.

Grafofolije možemo praviti i skeniranjem ili fotokopiranjem.

Za grafofolije skeniranjem potrebno je naći odgovarajuću sliku, crtež, kartu, mapu i skenirati je skenerom na računar. Nakon toga se slika može obrađivati: smanjivati ili uvećavati, a može se i napraviti kombinovana grafofolija sa slikom ili kartom i tekстом npr:

Karta prikazuje teritorij islamske države u tri perioda:

- Arapska država u doba Muhammeda, a. s., 632. godine
- Osvajanja u vrijeme četvorice pravovjernih halifa od 632-661:

1. Ebu Bekr es-Siddik (632- 634.)
2. Omer ibn el-Hattab (634.-644.)
3. Osman ibn Affan (644.-656.)
4. Ali ibn Ebi Talib (656.-661)

Osvajanje u doba Omejida od 661.- 750.

Grafofolija se može pripremiti sasvim jednostavnim kopiranjem direktno na transparentne termo-grafofolije. Kada nađemo odgovarajući tekst, sliku, crtež ili bilo šta iz udžbenika, knjiga, enciklopedija, novina, časopisa a možemo ga koristiti u nastavi, to jednostavno možemo izrezati, slike ili crteže složiti na jedan list i kopirati u crno-bijeloj ili kolor-tehnici na odgovarajućem kopir-aparatu u kopirnicama.

m

Literatura:

1. Sait Kačapor: *Pedagogija*, Dom štampe, Sarajevo, 2002.
2. Mladen Vilotijević: *Didaktika 3. Organizacija nastave*, BH MOST Sarajevo, 2001.
3. M. Zuvić: *Učitelj-časopis za pedagošku praksu, Savez učiteljskih društava SR Srbije*, Beograd, 1984.
4. Valida Tvrtković-Akšamija: *Transparentna folija u nastavi muzičke kulture i njena izrada*, Didaktički putokazi-Časopis za nastavnu teoriju i praksu, PPZ, Zenica 2003.
5. Grupa autora: *Pedagoška Enciklopedija-Zavod za udžbenike i nastavna sredstva*, Beograd, 1989.

Summary

Zijad Okanović

USE OF AN OVERHEAD PROJECTOR AND TRANSPARENCIES IN RELIGIOUS EDUCATION

The article points to technical characteristics of an overhead projector as a visual aid and its advantages in relation to other aids used in the educational process. Also presented are types of transparencies, their preparation and modes of use. Examples of the three most used types of transparencies are also given: text, picture-text and multi-layer transparencies.

The text transparencies are simplest and used to present basic textual information, as in a provided example on God's Prophets.

The picture-text transparencies are combination of pictures and text. An example given is "Condi-

tions for a Prayer" transparency.

The multi-layer transparencies are two or more transparencies forming one, as illustrated with "The main parts of a prayer".

With proper preparation and use of these aids, teaching religion will be greatly improved and our goals achieved.

موجز

زياد أوكانوفيتش

استخدام جهاز الإسقاط العلوي في تدريس مادة التربية الدينية

يعرض هذا المقال الخصائص التقنية لجهاز الإسقاط العلوي باعتباره وسيلة إيضاح مرئية، كما يبين مزاياه التي تفضله على الأوساط الأخرى المستخدمة في التدريس. ثم يعرض المقال أكثر أنواع الرقائق الشفافة شيوعاً، وطريقة إعدادها وكيفية استخدامها في تدريس مادة التربية الدينية. وهنا تم عرض ثلاثة أنواع من الرقائق الأكثر استخداماً وهي: الرقائق النصية، والرقائق النصية المصورة، والرقائق المتعددة الطبقات.

الريقة النصية هي أبسط أشكال الرقائق، وتحتوي على المعلومات الأساسية، وفي المقال نجد مثلاً عنها يتحدث عن أنبياء الله.

الريقة النصية المصورة، تمثل شكلاً يجمع بين النص والصورة، وهي ممثلة في هذا المقال في عرض "شروط الصلاة".

إننا بإعدادنا المناسب واستخدامنا الجيد لهذه الوسائل والأدوات التعليمية سنحسن دروس مادة التربية الدينية بدرجة كبيرة وسنحقق الأهداف ونؤدي الوظائف التي حددناها.